

สถาบันการศึกษาต้นแบบในการประยุกต์นโยบายส่งเสริม
ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน¹
Models of Educational Institutions on Applied Multicultural
Policies For The Promotion of ASEAN Identity

ดร.ภณิน สุนะเศรษฐกุล², ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กนกรัตน์ ยศไกร³

และศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ อารังธัญวงศ์⁴

Pannin Sumanasrethakul, Ph.D.⁵, Asst Prof.Kanokrat Yossakrai, Ph.D.⁶

and Prof.Sombat Thamrongthanyawongse, Ph.D.⁷

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอนการพัฒนาสถาบันการศึกษาต้นแบบ ประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและสร้างองค์ความรู้ดังกล่าวแก่บุคลากรสถาบันการศึกษาภาครัฐ การวิจัยนี้ใช้วิธีแบบผสมทั้งเชิงคุณภาพในรูปแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและเชิงปริมาณ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ตัวแทนโรงเรียน Spirit of ASEAN ผู้บริหาร นักเรียนและชุมชนจากทั้งสี่ภาคทั่วประเทศ ผลการศึกษาพบว่าขั้นตอนของการพัฒนาสถาบันการศึกษาต้นแบบฯเริ่มจากการระดมความคิดจากผู้เกี่ยวข้องผสานกับแนวคิดสหวิทยาการจนกระทั่งได้องค์ความรู้คือแนวคิดวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาครอบคลุม 6 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ วัฒนธรรมเหมือนและต่างในอาเซียน ความสัมพันธ์เชิงเสมอภาค ผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ รวมถึงเครื่องมือ

¹ บทความนี้เป็นผลของการศึกษาภายใต้โครงการโดยได้รับเงินอุดหนุนจากงบประมาณรายจ่าย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 ศูนย์อาเซียนและเอเชียศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

² ศูนย์อาเซียนและเอเชียศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

³ อาจารย์ประจำคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

⁴ ศูนย์อาเซียนและเอเชียศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า)

⁵ ASEAN and Asia Studies Center, National Institute of Development Administration (NIDA), Thailand

⁶ Faculty of Management Science, Chandrakasem Rajabhat University, Thailand

⁷ ASEAN and Asia Studies Center, National Institute of Development Administration (NIDA), Thailand

E-mail : pannin@gmail.com

ทางสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา ได้แก่ แผนที่ทางสังคมและวัฒนธรรม ผังเครือญาติและประวัติศาสตร์ชุมชนในรูปแบบหลักสูตร โครงการงานและโครงการที่เชื่อมโยงแนวคิด CIPPA แนวการบริหารและความสัมพันธ์กับชุมชน โดยมีเป้าหมายคือสร้างการยอมรับต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมในประชาคมอาเซียนผ่านแหล่งการเรียนรู้ที่ใกล้ตัว

คำสำคัญ : วัฒนธรรมอาเซียนศึกษา, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม, อัตลักษณ์อาเซียน

Abstract

The research aims to develop the Models of Educational Institutions with a focus on cultural diversity in ASEAN and to formulate the said foundation for governmental officials. The study is mainly conducted as a mixed method which are qualitative research through participatory action research (PAR) and the quantitative research. The main key informant is school representatives under the project of Spirit of ASEAN from four regions of Thailand. The main finding of the research is to explore the process of school models through data collection of relevant staffs and experts in different areas following the interdisciplinary approach. The final output is the ASEAN Cultural Study consisting of six modules which are 1) similarities and differences in ASEAN, 2) equality, 3) impact of globalization as well as the anthropology tools such as 4) societal and cultural maps, 5) kinship diagram, and 6) local history. The said approach can be implemented in three different models: curriculum, program and project-based study through the CIPPA model, Executive Management, and Community relation. The main aim is to promote the cultural diversity in ASEAN through the local learning source.

Keyword : ASEAN Cultural Study, Multiculturalism, ASEAN Identity

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญต่อการพัฒนาและเป็นฐานในการเชื่อมโยงของประชาคมอาเซียน เพื่อนำไปสู่การบรรลุประชาคมอาเซียนภายใต้วิสัยทัศน์และอัตลักษณ์เดียวกัน “ทรัพยากรมนุษย์” ถือเป็นกุญแจสำคัญต่อการพัฒนาของประชาคมอาเซียน ภายใต้แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนที่มีเป้าหมายให้อาเซียนเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เน้นประเด็นสังคมเอื้ออาทรและแบ่งปัน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน โดยวางเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ให้ความสำคัญด้านการศึกษาผ่านการบรรจุเป็นวาระการพัฒนาของอาเซียน โดยอัตลักษณ์อาเซียนถือเป็นพื้นฐานสำคัญของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่แสดงถึงความเป็นตัวตนร่วมกัน มีจารีต ค่านิยม ความเชื่อในฐานะประชาคมอาเซียน โดยเน้นย้ำการส่งเสริมตระหนักรู้และมีความร่วมมือกันในเรื่องอันหนึ่งอันเดียวกันท่ามกลางความแตกต่างในทุกระดับชั้นของสังคม สร้างความรู้สึกของความเป็นเจ้าของ และความเข้าใจต่อการรวมกันเป็นหนึ่งเดียวท่ามกลางความหลากหลาย รวมถึงส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน (กระทรวงการต่างประเทศ, 2552ข)

หากมองลึกในรายละเอียดด้านความหลากหลายนั้น ประเทศไทยมีลักษณะที่มีความหลากหลายทั้งในเชิงชาติพันธุ์และกลุ่มภาษา (องค์ บรรจุน, 2553) เมื่อระบบอาณานิคมมีบทบาทมากขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาประเทศตามแบบยุโรปเป็นศูนย์กลาง (Eurocentrism) ที่มีแนวทางการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาโลกไปในทิศทางเดียวกัน ทำให้การอนุรักษ์วัฒนธรรมและอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นหายไปพร้อมกับความพยายามของรัฐในการกำหนดมาตรฐานเดียวทางวัฒนธรรม (Uniculture) ผ่านระบบทุนนิยมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ (ธนศ วงศ์ยานนาวา, 2552) ในขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น พบว่าการรับรู้ของประชาชนส่วนใหญ่เกี่ยวกับความเป็นไปของประเทศต่างๆ นั้นไปเน้นเชิงลบ ทั้งที่รัฐบาลของแต่ละประเทศต่างพยายามมีปฏิสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นทั้งผ่านการประชุมความร่วมมือและปฏิญญาระหว่างกัน แต่ยังคงเกิดปัญหาความขัดแย้งกันทั้งในสาขาสหประชาคมการเมืองและสาขาสหประชาคมเศรษฐกิจที่มีทั้งความร่วมมือและแข่งขันกันเองในภูมิภาค (สุนทร ชูตินธรรานนท์และคณะ, 2557)

ความท้าทายหลักที่พบนั้น เกิดจากการไม่ยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นปัญหาด้านโครงสร้างของสังคมและปัญหาจิตสำนึกด้านลึกในระดับปัจเจก เนื่องจากสังคมไทยมีวัฒนธรรมดั้งเดิมแบบ “ทวิภาค” (Dualism) ถึงแม้ว่าบริบทของสังคมไทยที่มีความพยายามในการปรับตัวจากวิถีคิดคู่ตรงข้ามสู่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมแต่ยังคงติดกับดักทางความคิด ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงวิถีคิดของคนไทยที่ภูมิใจในตนเองมาสู่การยอมรับประเทศเพื่อนบ้านด้วยความมีมิตรไมตรี โดยผ่านกระบวนการสถาบันทางสังคม ได้แก่ “สถาบันการศึกษา” ที่สนับสนุนความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน ผ่านการวิจัยเชิงประยุกต์โดยสร้างแนวทางต้นแบบการเปลี่ยนแปลงทั้งเชิงโครงสร้างทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงระดับจิตสำนึกร่วมของปัจเจกชน อีกนัยหนึ่ง คือมีการถอดรื้อ (Deconstruction) กระบวนทัศน์เก่าเพื่อประกอบสร้าง (Reconstruction) กระบวนทัศน์ใหม่ขึ้นมา ยุทธวิธีแรก คือ การถอดรื้อวิถีคิดของชาติที่ครอบงำเนื้อหาและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสถาบันการศึกษา วิเคราะห์ทุกมิติ ทั้งมิติในระดับเล็ก ได้แก่ ทศนคติของผู้สอน ผู้บริหาร และผู้เรียน มิติในระดับกลาง ได้แก่ นโยบายของหน่วยงานที่ดูแลการศึกษาระดับจังหวัด และมิติในระดับใหญ่ ได้แก่ นโยบายของชาติทั้งด้านการศึกษา การเมืองการปกครอง และสังคม ยุทธวิธีต่อมา คือ การพัฒนาสิ่งตีหรือต้นทุนที่มีอยู่เดิมเป็นสะพาน (Bridge) ที่เชื่อมไปสู่เป้าหมายที่ต้องการ ในที่นี้ ต้นทุน คือ พื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมในสังคมไทยให้ทำหน้าที่เชื่อมโยงวัฒนธรรมระหว่างอาเซียน โดยอาศัยภาษาถิ่นหรือวัฒนธรรมถิ่นของกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์ที่เป็นทุนเดิมกับความสัมพันธ์เชิงเครือญาติระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ยุทธวิธีสุดท้าย คือ การประกอบสร้างความหมายใหม่ของการยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อเชื่อมโยงสู่วัฒนธรรมแห่งภูมิภาคอาเซียนโดยการสร้างการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวผ่านบุคลากรในสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นวิธีการทำงานเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยสถานการณ์จริงของสถาบันต้นแบบ (ชลธิรา สัตยารัตนา, 2557)

วัตถุประสงค์การวิจัยประกอบไปด้วย 1) เพื่อศึกษาขั้นตอนการพัฒนาสถาบันการศึกษาด้านแบบเน้นความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

และ 2) เพื่อสร้างองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมสู่ประชาคมอาเซียนแก่บุคลากรสถาบันการศึกษาภาครัฐ

ฐานแนวคิดและทฤษฎีภายใต้งานวิจัยนี้ประกอบไปด้วย 1) แนวคิดหลัก ได้แก่ กระบวนทัศน์ทางเลือกใหม่เพื่อการพัฒนา และการปกครองชีวญาณ โดยกระบวนทัศน์ทางเลือกใหม่เพื่อการพัฒนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาในชุมชนหรือสังคมที่มีบริบทแตกต่างกันและให้ความสำคัญกับกลุ่มคนเล็กคนน้อย เน้นประเด็นการส่งเสริมความเป็นท้องถิ่น ความเป็นชุมชนดั้งเดิม การพึ่งตนเอง ประชาชนมีส่วนร่วม การปรับปรนระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่ และเน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน (Shared meaning) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาด้านอาเซียนศึกษาโดยมีฐานจากชุมชน ในขณะที่การปกครองชีวญาณนำมาใช้อธิบายเรื่องการตั้งคำถามถึงการควบคุมที่เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ที่ปรับวิธีการควบคุมให้แนบเนียนผ่านการใช้อำนาจผ่านการสร้างความรู้เพื่อควบคุมคน ส่งผลให้ปัจเจกเกิด “ความรู้สึกนึกคิด” (Subjectivity) ยอมรับอำนาจของรัฐอย่างเต็มใจ และทำให้ปัจเจกบุคคลต้องควบคุมความคิดและพฤติกรรมของตนให้อยู่ในกรอบที่รัฐต้องการ ในกรณีของระบบการศึกษานั้น พบว่าในอดีต อำนาจของความรู้จะอยู่ที่ท้องถิ่นผ่านครอบครัวและสถาบันทางศาสนาและต่อมารัฐได้สร้างอำนาจโดยมีบทบาทหน้าที่ของปฏิบัติการด้านความรู้มารวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง ซึ่งส่งผลให้เกิดปัญหาการศึกษาในท้องถิ่นว่าความรู้ที่ส่งมาจากส่วนกลางไม่เหมาะสมกับบริบทของตนในหลายกรณี อาทิ การสอนภาษาอาเซียน (ภาษาเมียนมา) ให้กับกลุ่มนักเรียนชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ความขัดแย้งกัน 2) แนวคิดภายใต้รูปแบบสหวิทยาการ ประกอบไปด้วย การบูรณาการสามแนวคิดทางด้านการศึกษาตามแนวทาง CIPPA Model ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้โดยใช้ผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวคิดด้านสังคม-มานุษยวิทยา ได้แก่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การสร้างความเป็นอื่นและเครื่องมือในสนามการวิจัยทางมานุษยวิทยาและแนวคิดด้านอาเซียนศึกษา ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ร่วมของภูมิภาค โดยเป็นการบูรณาการหลากหลายแนวคิดเพื่อนำมาพัฒนาองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ประกอบด้วยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ดังนี้

(1) การศึกษาเชิงคุณภาพ ในรูปแบบประเภทการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ คณาจารย์ นักเรียน และชุมชน โรงเรียนต้นแบบ 4 แห่งจากภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก-เฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยมีการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักที่แตกต่างกัน หากเป็นคณาจารย์ เริ่มจากการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่องหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษากับตัวแทนโรงเรียน Spirit of ASEAN ทั้ง 4 ภาค จากนั้นสอบถามความสนใจเข้าร่วมโครงการวิจัยภาคละ 1 โรงเรียน เมื่อได้การตอบรับแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการประชุมเชิงปฏิบัติการให้กับคณาจารย์ และตัวแทนชุมชน โดยเสนอแนวคิดและรูปแบบ จากนั้นให้ผู้ร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและปรับหลักสูตรวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เหมาะสมกับแต่ละบริบทของโรงเรียน แล้วนำหลักสูตรที่เหมาะสมกับโรงเรียนทั้ง 4 แห่งไปใช้ ส่วนนักเรียนที่เข้าร่วมนั้นทาง คณาจารย์แต่ละโรงเรียน จะเลือกนักเรียนระดับชั้นที่มีวุฒิภาวะ เช่น ประถมศึกษาปีที่ 5-6 และมัธยมศึกษาปีที่ 2-3 โดยเครื่องมือในการศึกษา ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง (Non Structure Interview) ประเภทการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant Interview) เนื่องจากเป็นผู้ที่มีข้อมูลทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งคุณค่าของผู้ให้ข้อมูลหลักอยู่ที่มุมมองปรากฏการณ์แบบคนใน (emic) แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เป็นการสังเกตชนิดที่ผู้สังเกตมีการร่วมกระทำกิจกรรมด้วยกันและพยายามให้คนในชุมชนนั้นยอมรับว่า ผู้สังเกตมีสถานภาพบทบาทเช่นเดียวกับชาวชุมชน และแบบสนทนากลุ่ม (Focused Group Discussion) การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย ได้แก่ 1) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก 2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก 3) การสนทนากลุ่ม เริ่มจากการเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่มที่มีความหลากหลาย แต่มีพื้นฐานด้านการการทำงานด้านอาชีวศึกษา อาจจะเป็นในฐานะผู้บริหาร หรือครูผู้รับผิดชอบโดยตรง สำหรับการตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลก่อนทำการวิเคราะห์เพื่อสร้างความแม่นยำและความน่าเชื่อถือของข้อมูล ด้วยการ

ตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยมีการตรวจสอบแหล่งของข้อมูล ด้านเวลา สถานที่ บุคคลจากแหล่งข้อมูลมากกว่าสามแหล่ง การตรวจสอบสามเส้าด้าน ทฤษฎี (Theory Triangulation) โดยตรวจสอบว่า หากใช้แนวคิดทฤษฎีต่างไปจากเดิม จะทำให้การตีความข้อมูลต่างกันมากน้อยเพียงใดและการตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการ รวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) เป็นการใช่วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกันในที่นี้ใช้การสังเกตควบคู่ไปกับการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่มควบคู่ไปกับการสังเกต เป็นต้น สำหรับการวิเคราะห์ ข้อมูลใช้การแบ่งประเภทของข้อมูลแล้ววิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ซึ่งข้อมูลที่น่ามา วิเคราะห์จะเป็นข้อความพรรณนา (Descriptive) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์แล้วจด บันทึก ดังนั้นการนำเสนอข้อมูล มีลักษณะของการพรรณนา (สุภางค์ จันทวานิช, 2547) นอกจากนี้ ทางโครงการวิจัยได้มีการนำผลการวิจัยนำเสนอเป็นนิทรรศการเผยแพร่แก่ ชาวชุมชนในพื้นที่ของโรงเรียนแต่ละแห่ง และมีการนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมแก่ ผู้สนใจทั่วประเทศ จำนวน 100 คน และสื่อมวลชน ในงานประชุมเชิงปฏิบัติการ ระดับประเทศ

(2) การศึกษาเชิงปริมาณ ประชากร ได้แก่ นักเรียนในโรงเรียนต้นแบบทั้ง 4 แห่ง ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ และภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างมี ลักษณะเฉพาะเจาะจงนักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ เช่น ประถมศึกษาปีที่ 5-6 และ มัธยมศึกษาปีที่ 2-3 ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาหลักสูตรวัฒนธรรมอาเซียนศึกษา โดยใช้ เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถามวัดความคิดเห็นของนักเรียนต่อการยอมรับในความ หลากหลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์อาเซียน แบบทดสอบ (Test) ประเภทวัด ผลสัมฤทธิ์ (Achievement) เรื่องวัฒนธรรมอาเซียน ก่อนและหลังการเรียนตามหลักสูตร อาเซียนศึกษาที่กำหนดร่วมกันระหว่างนักวิจัย คณาจารย์ และตัวแทนชุมชนในแต่ละ โรงเรียนที่ศึกษา ทั้งนี้มีการทดสอบความแม่นยำ (Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ด้าน จากด้านการศึกษา สังคมศาสตร์ และอาเซียนศึกษา และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการนำไปทดลองใช้เครื่องมือในโรงเรียน Spirit of ASEAN อื่น ทั้งในระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ดำเนินการโดยให้อาจารย์ที่

รับผิดชอบวิชาวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาจากกระบวนการวิจัยนำไปให้นักเรียนที่ตนรับผิดชอบให้ข้อมูลทั้งก่อนและหลังการทำกิจกรรม การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาภายใต้วิจัยนี้ เพื่อตอบวัตถุประสงค์การศึกษา1) ขั้นตอนการพัฒนาสถาบันการศึกษาเน้นความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และ 2) องค์ความรู้ด้านการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมสำหรับสถาบันการศึกษา

1) ขั้นตอนการพัฒนาสถาบันการศึกษาเน้นความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อเตรียมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้นมีการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน 5 ขั้น ดังนี้ 1. ทบทวนความรู้ 2. การพัฒนาเนื้อหา 3. การเตรียมความพร้อมและลงมือปฏิบัติ 4. การให้ความสำคัญกับแนวทางการบริหาร และ 5. การเชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่น

1.1 ทบทวนความรู้ ดำเนินการกับหน่วยงานและสถาบันการศึกษาที่ทำหลักสูตรอาเซียนศึกษาในอดีตผ่านการเก็บข้อมูลแบบสนทนากลุ่มกับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการส่งเสริมหลักสูตรประชาคมอาเซียน ซึ่งถือว่ามีความรู้พื้นฐานการทำงานด้านนี้มาช่วงระยะเวลาหนึ่งแล้ว ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่ดำเนินโครงการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน (Spirit of ASEAN) มีโรงเรียนภายใต้โครงการดังกล่าว 54 โรงเรียน แบ่งเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเมือง และโรงเรียนที่มีพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียน (Buffer School) ซึ่งผลการศึกษาพบว่า แต่ละโรงเรียนนโยบายในการเป็นแกนนำพัฒนาหลักสูตรอาเซียนศึกษา รวมถึงได้รับคู่มืออาเซียนศึกษาที่บูรณาการหลากหลายสาขาวิชา ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้นักเรียนได้คิดผ่านลักษณะเป็นการตั้งคำถาม อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดในส่วนเนื้อหาด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นผู้สอนไม่อาจประยุกต์ใช้ในพื้นที่ได้ เนื่องจากเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นนามธรรมทำให้ยากต่อการอธิบายผ่านการเรียนการสอน และยังไม่สามารถนำไปสู่การแก้ปัญหาอคติระหว่างประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนได้

1.2 การพัฒนาเนื้อหา ดำเนินการเก็บข้อมูลแบบประชุมกลุ่มในรูปแบบประชุมแบบปล่อยชาย ผลการศึกษาพบว่าแนวทางแบบสหวิทยาการช่วยในการสนับสนุนฐานคิดด้านการยอมรับต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมอาเซียน ประกอบไปด้วย 1) มิติทางการศึกษาใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้นักเรียนเป็นศูนย์กลางตามลักษณะ CIPPA Model (ทีศนา แฉมมณี, 2553) ผ่านหลักการสร้างความรู้ด้วยตนเอง การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การมีส่วนร่วมทางกาย การเรียนรู้กระบวนการ และการประยุกต์ใช้ความรู้ 2) มิติทางสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา ได้แก่ แนวคิดความเหมือน ความต่างทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์เชิงเสมอภาคกันของพลเมืองอาเซียน โดยมีวัฒนธรรมอาเซียนที่เป็นรากร่วม เช่น วัฒนธรรมข้าว ส่วนความแตกต่างทางวัฒนธรรมถือเป็นเรื่องธรรมดาที่พลเมืองอาเซียนควรสร้างการยอมรับมากกว่าการสร้างการเป็นอื่น 3) มิติอาเซียน ด้านวัฒนธรรมและการศึกษา ในประเด็นการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสร้างอัตลักษณ์อาเซียน

1.3 การเตรียมความพร้อมและลงมือปฏิบัติ ดำเนินการเก็บข้อมูลผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กับโรงเรียนที่มีฐานการทำงานด้านอาเซียน และมีความสนใจในการต่อยอดด้านการพัฒนาหลักสูตรเน้นประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม

1.3.1 ต้นแบบภาคกลาง ผลการศึกษาพบว่าทางโรงเรียนนำหลักสูตรวัฒนธรรมอาเซียนศึกษามาใช้ และให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงและมอญที่มีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ส่งผลให้ไม่ต้องใช้งบประมาณมากนักเนื่องจากแหล่งการเรียนรู้คือสิ่งที่อยู่รอบตัว เพียงแต่เปลี่ยนมุมมองจากสิ่งใกล้ตัวที่เป็นของคุ้นเคยสำหรับนักเรียน กลายเป็นสิ่งที่น่าสนใจและสร้างความภูมิใจในอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ และเชื่อมโยงกับเพื่อนบ้านอาเซียนที่อยู่ใกล้ ในพื้นที่คือเมืองทวาย ประเทศเมียนมา โดยโรงเรียนได้พัฒนาต่อยอดให้สอดคล้องกับชุมชนจึงเกิดนวัตกรรมใหม่ คือ หลักสูตรที่มีหน่วยการเรียนรู้จาก 6 หน่วยมาเป็น 12 หน่วยการเรียนรู้ ผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่าโดยรวมนักเรียนมีการรับรู้ การยอมรับ และการปฏิบัติมีค่าอยู่ในระดับเพิ่มขึ้นทุกด้านเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนและหลังการนำแนวคิดวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาไปใช้

1.3.2 ต้นแบบภาคใต้ ผลการศึกษาพบว่า เนื่องด้วยขนาดของโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่และมีพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาแล้ว จึงไปสู่การพัฒนาการเรียนอาเซียนศึกษาในรูปแบบโครงงาน โดยมีคณาจารย์เป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) และให้นักเรียนที่อยู่ภายใต้หลักสูตรเอกสังคัมศึกษาที่มีพื้นฐานด้านหลักสูตรท้องถิ่นมาเข้าร่วมโครงการ ภายใต้โครงงานเปรียบเทียบและเชื่อมโยงวัฒนธรรมกลุ่มชนจีน มุสลิม จังหวัดสงขลา กับกลุ่มชนจีน มุสลิม ในประเทศมาเลเซีย ที่เน้นแนวความคิดการใช้ความรู้ในชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับนักเรียน และเชื่อมโยงความรู้เรื่องอาเซียนกับประเทศเพื่อนบ้านที่อยู่ใกล้เคียงในที่นี้คือ ประเทศมาเลเซีย และนำมาสู่องค์ความรู้ในการผสมผสานวัฒนธรรมไทย จีน และมุสลิม ผ่านการแสดงผลงานนิทรรศการของโรงเรียน ในส่วนผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่าโดยรวมนักเรียนมีการรับรู้ การยอมรับ และการปฏิบัติมีค่าอยู่ในระดับเพิ่มขึ้นทุกด้านเมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังการนำแนวคิดนี้ไปใช้

1.3.3 ต้นแบบภาคอีสาน ผลการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า การพัฒนาสร้างองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาเพื่อให้เกิดการยอมรับในเพื่อนบ้านอาเซียนที่อยู่ใกล้ ในที่นี้คือ ประเทศกัมพูชา โดยทางโรงเรียนเสนอการพัฒนา “โครงการ” ที่มีความชัดเจนเรื่องวัตถุประสงค์และการดำเนินงาน และคณาจารย์ในโรงเรียนมีความพร้อมเนื่องจากมีประสบการณ์การทำงานร่วมกับหน่วยงานภายนอกมาก่อน นอกจากนี้ ขุนเดิมคือความใกล้ชิดระหว่างโรงเรียนและชุมชน และคณาจารย์ทุกคนมีพื้นที่ในการไปเยี่ยมบ้านของนักเรียนที่ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน โดยเริ่มจากการคัดเลือกนักเรียนที่มีศักยภาพในการทำโครงงานฯ ก่อน เพื่อให้นักเรียนเหล่านี้ไปถ่ายทอดให้เพื่อนนักเรียนคนอื่นที่จะทำโครงการในครั้งต่อไป ภายใต้โครงการเปรียบเทียบและเชื่อมโยงวัฒนธรรมกลุ่มชนเขมร กูย ลาว ในจังหวัดสุรินทร์ กับกลุ่มชนเขมร กูย ลาวในประเทศกัมพูชา ผลผลิตของโครงการนำไปสู่การพัฒนาฐานข้อมูลเรื่องประวัติศาสตร์ชุมชนและผังเครือญาติ การแสดงที่ผสมระหว่างวัฒนธรรมเขมร กูย ลาว และไทย และเกิดการเปรียบเทียบระหว่างอาหารของเขมรบน (คนไทยในจังหวัดสุรินทร์) กลุ่มชนกูย ลาวในจังหวัดสุรินทร์ กับกลุ่มชนเขมรล่างในประเทศกัมพูชา ในส่วนผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่าโดยรวมนักเรียนมีการรับรู้

การยอมรับ และการปฏิบัติมีค่าอยู่ในระดับเพิ่มขึ้นทุกด้านเมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังการนำแนวคิดนี้ไปใช้

1.3.4 ต้นแบบภาคเหนือ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า ทางโรงเรียนเลือกที่จะพัฒนาองค์ความรู้เพื่อใช้ในการเรียนให้นักเรียนเกิดการยอมรับในเพื่อนบ้านอาเซียนที่อยู่ใกล้ในที่นี้คือ ประเทศ สปป.ลาว ถึงแม้จะมีข้อจำกัดในขั้นต้น คณะครูเกรงว่าจะเป็นการเพิ่มงานให้มากขึ้น แต่เมื่อร่วมดำเนินการวิจัยในรูปแบบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญกับการให้คนในชุมชนมาร่วมคิดร่วมดำเนินการ จึงไปสู่ข้อสรุปในการช่วยเสริมการทำหลักสูตรอาเซียนศึกษาแกนกลาง ซึ่งมีบางส่วนที่คล้ายกับแนวคิดวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาที่เน้นประเด็นด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม ไปสู่การเสริมเนื้อหาบางส่วนที่ยังขาดรายละเอียดในการดำเนินการเรียนการสอน เช่น การเรียนรู้เรื่องวัฒนธรรมที่เหมือนและต่างในอาเซียน ผ่านการประยุกต์เนื้อหาที่เป็นนามธรรมมาในรูปแบบเกมและกิจกรรมต่างๆ รวมทั้ง ต่อยอดให้เหมาะสมกับบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ม้งบนพื้นที่สูงที่มักถูกทำให้เป็นอื่นจากคนพื้นราบหรือคนในเมือง ผลลัพธ์หลักสูตรของโรงเรียนต้นแบบภาคเหนือได้แสดงการเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับสิ่งใกล้ตัวของชุมชนทั้งอาหาร ที่อยู่อาศัย และการแต่งกายคนบนพื้นที่สูงอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับคนในเมือง และเปรียบเทียบวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับวัฒนธรรมในประเทศสปป.ลาว ผลการศึกษาเชิงปริมาณพบว่าโดยรวมนักเรียนมีการรับรู้ การยอมรับ และการปฏิบัติมีค่าอยู่ในระดับเพิ่มขึ้นทุกด้านเมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังการนำแนวคิดนี้ไปใช้

1.4 แนวทางการบริหาร เพื่อช่วยส่งเสริมให้กระบวนการทำงานของสถานศึกษาเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแนวคิดวัฒนธรรมอาเซียนศึกษา โดยที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรทางการสอนและการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การเปิดใจยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม การให้ความสำคัญกับครูอาเซียน การต่อยอดและผสานแนวคิดวัฒนธรรมอาเซียนศึกษากับความรู้เดิมของโรงเรียน ชุมชน

1.5 ชุมชนท้องถิ่น การเชื่อมโยงกับชุมชนท้องถิ่นโดยเปลี่ยนชุมชนเป็นเวทีการเรียนรู้โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการจัดการศึกษาเพื่อไปสู่

ความเข้มแข็งของท้องถิ่นต่อไป (อมรวิรัช นาคทรพร, 2551) เป็นสะพานที่สำคัญที่ทำให้เวทีแห่งการเรียนรู้ผ่านภูมิปัญญา ท้องถิ่น และต่อยอดในการส่งเสริมการยอมรับความเหมือน-ต่าง เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ รวมทั้งเสริมการทำงานของประวัติศาสตร์ ชุมชน ผังเครือญาติ แผนที่ทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์ของประเทศสมาชิกอาเซียนให้ชัดเจนมากขึ้น

2) ขั้นตอนการสร้างองค์ความรู้ด้านการส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมสู่ประชาคมอาเซียนแก่บุคลากรสถาบันการศึกษาภาครัฐ เพื่อไปสู่จุดหมายของแนวคิดวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาให้เกิดความยอมรับต่อความหลากหลายทางวัฒนธรรมและปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาคกับแต่ละกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์อื่นๆ ในประชาคมเพื่อเป็นฐานการเชื่อมโยงอาเซียนแบบแตกต่างอย่างเข้าใจ

2.1 องค์ความรู้ด้านแนวคิดวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาแบ่งเป็น 6 หน่วยการเรียนรู้และ 3 รูปแบบหลังจากการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ หน่วยที่ 1 วัฒนธรรมเหมือนและต่างระหว่างชาติในอาเซียน หน่วยที่ 2 ความสัมพันธ์เชิงเสมอภาค หน่วยที่ 3 แผนที่ทางสังคมและวัฒนธรรม หน่วยที่ 4 ผังเครือญาติ หน่วยที่ 5 ประวัติศาสตร์ชุมชนและหน่วยที่ 6 ผลกระทบโลกาภิวัตน์ที่มีต่ออาเซียน

2.2 องค์ความรู้ด้านการพัฒนาการสอนวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาที่เน้นประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถดำเนินการได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) หลักสูตร ในรูปแบบหลักสูตรวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาใช้เป็นหลักสูตรเฉพาะทางด้านวิชาอาเซียนเน้นส่งเสริมความเข้าใจเรื่องประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่โรงเรียนสามารถปรับปรุงหลักสูตรได้ง่าย เช่น โรงเรียนขนาดเล็ก เนื่องจากการสื่อสารกับคณะกรรมการและโรงเรียนมีลักษณะเป็นแนวราบ ขั้นตอนน้อย 2) โครงการเปรียบเทียบและเชื่อมโยงวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่กับวัฒนธรรมเพื่อนบ้านอาเซียน เหมาะสำหรับโรงเรียนขนาดกลางถึงใหญ่ ที่ปรับหลักสูตรได้ยากเนื่องจากมีขั้นตอนมาก บริบทที่จะใช้โครงการคือ ทูตทางสังคมที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในระดับดี ดังนั้น การเรียนรู้ในชุมชนเป็นหลักซึ่งเป็นหัวใจของโครงการจึงเหมาะสม และ 3) โครงการงานเปรียบเทียบและเชื่อมโยงวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่กับวัฒนธรรมเพื่อนบ้านอาเซียน

เหมาะสำหรับโรงเรียนขนาดใหญ่ที่ไม่สะดวกในการปรับหลักสูตร และลักษณะการ
โครงการเหมาะสมเนื่องจากใช้การบูรณาการหลายวิชาในกลุ่มนักเรียนเดียวกัน

อภิปรายผล

ตามวัตถุประสงค์วิจัยเกี่ยวกับขั้นตอนการพัฒนาสถาบันการศึกษานั้นความ
หลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้น จากผลการวิจัย เมื่ออธิบายด้วย
แนวคิดการปกครองแบบชีวญาณผ่านการดำเนินงานของกลไกภาครัฐ ที่สะท้อนภาครัฐที่
ยึดอำนาจในการกำหนดความรู้จากชุมชนมาเป็นของตน ในขณะที่สังคมโลกมีการ
เปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างศักยภาพในการต่อรองในโลก
แห่งการค้าเสรี กลไกภาครัฐบางภาคส่วนที่รับผิดชอบด้านการศึกษาปรับตัวไม่ทัน การนำ
แนวคิดจากภาครัฐที่มีลักษณะรูปแบบเดียวกันนำไปใช้ทั้งประเทศหรือตามแนวทางการ
บริหารแบบบนลงล่างจึงทำให้เกิดความไม่สอดคล้องกับหลายชุมชนที่จะนำไปปฏิบัติได้
จริง เช่น ชุมชนกะเหรี่ยงที่มีข้อขัดแย้งกับรัฐเมียนมา แต่โรงเรียนถูกบังคับให้ต้องสอน
ภาษาเมียนมา ทำให้ผู้ปกครองในชุมชนประท้วงไม่ให้ลูกหลานของตนเรียนภาษาดังกล่าว
ในทางตรงข้ามหากอำนาจในการจัดการศึกษาเป็นของชุมชนดังกล่าว อาจส่งผลให้มีมติ
สำหรับลูกหลานของตนเรียนภาษากะเหรี่ยงเป็นหนึ่งในภาษาอาเซียนแทน นอกจากนี้
โรงเรียนในชุมชนแม้จะมีความใกล้ชิดกับชุมชน แต่ต้องดำเนินตามนโยบายของรัฐ พบว่ามี
ทั้งโรงเรียนมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย การที่โรงเรียนเห็นด้วยหากอธิบายด้วยแนวคิด
การปกครองชีวญาณ อธิบายได้ว่าเนื่องจากรัฐมีอำนาจต่อการศึกษานในชุมชนในจิตใจ
ระดับลึกจึงส่งผลให้ไม่เกิดข้อโต้แย้งใดๆ ส่วนโรงเรียนที่ไม่เห็นด้วยแต่ต้องดำเนินการตาม
กระทรวงศึกษาธิการ อธิบายได้ว่าการสถาปนาอำนาจในการกำหนดความรู้เป็นเรื่องของ
ส่วนกลางมานาน ผ่านกระบวนการกฎระเบียบ การให้รางวัลและการลงโทษ จนทำให้
โรงเรียนในชุมชนต้องยอมจำนนต่ออำนาจนั้น

นอกจากนี้ พบว่าแนวทางการสอนเกี่ยวกับอาเซียนจะเน้นด้านวัฒนธรรมเป็น
หลัก แต่อยู่ในระดับผิวเผิน เช่น ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการทักทาย สัญลักษณ์
ชื่อของผู้นำประเทศ เป็นต้น ในขณะที่เรื่องที่สำคัญคือ การทำให้เกิดการยอมรับต่อความ

หลากหลายทางวัฒนธรรม และการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเพื่อนบ้านอาเซียนนั้นยังมีน้อย

เมื่อนำแนวคิดกระบวนทัศน์ทางเลือกใหม่มาอธิบายการพัฒนาองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย พบว่าการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับท้องถิ่นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงและเติมเต็มแนวทางการศึกษาในรูปแบบที่กระทรวงศึกษาทำไว้เดิม เพื่อทำให้เกิดความแตกต่างการพัฒนาแนวทางการเรียนการสอนเกี่ยวกับอาเซียน ภายใต้แนวคิด “คิดแบบท้องถิ่นและเชื่อมโยงสู่ภูมิภาค” (Think local, Act Regional) ตามแนวทางสหวิทยาการที่มีมุมมองหลากหลายสาขามาใช้ในการนำเสนอการเรียนวัฒนธรรมอาเซียนศึกษา ได้แก่ ความเหมือน-ความต่างทางวัฒนธรรม ความเสมอภาค ผลกระทบของโลกาภิวัตน์ต่อชุมชน เครื่องมือมานุษยวิทยาในการศึกษาชุมชน แนวคิดเรื่องการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้ CIPPA Model และแนวคิดเรื่องอาเซียนที่เน้นให้เกิดการยอมรับทางวัฒนธรรมเพื่อไปสู่การพัฒนาอัตลักษณ์ร่วมในอาเซียน และใช้วิธีวิทยาแบบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จนไปสู่การสอนด้านวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาได้ถึงสามรูปแบบ โดยที่เนื้อหาหลักด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมยังคงอยู่ ประกอบไปด้วย หลักสูตรวัฒนธรรมอาเซียนศึกษา โครงการ และโครงงานเปรียบเทียบและเชื่อมโยงวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่กับวัฒนธรรมเพื่อนบ้านอาเซียน

จากวัตถุประสงค์วิจัยข้อแรก ในส่วนของการพัฒนาให้สถาบันการศึกษาต้นแบบเน้นความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กระทรวงศึกษาธิการที่รับผิดชอบเรื่องโครงการพัฒนาการเรียนด้านอาเซียนศึกษาทั่วประเทศ ผ่านโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือกให้ดำเนินการนำร่องไปก่อนหน้านี้ แม้จะมีการกำหนดเนื้อหากลางเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาเซียน แต่ควรให้มีการพัฒนาให้เป็นสู่วัฒนธรรมที่มีระดับลึกเพื่อช่วยในการลดอคติระหว่างประเทศเพื่อนบ้านสมาชิกอาเซียนและไปสู่การสร้างการยอมรับระหว่างวัฒนธรรมในอาเซียน โดยการเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างวัฒนธรรมและสร้างทัศนคติให้กับเยาวชนไทยว่า พลเมืองอาเซียนต่างมีรากทางวัฒนธรรมร่วมกันหลายเรื่องหลายแห่ง รวมถึงวัฒนธรรมส่วนที่ต่าง ซึ่งสะท้อนเรื่องความหลากหลายทาง

วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของประชาคม เพื่อนำไปสู่เยาวชนไทยไม่แบ่งแยกหรือสร้างความ เป็นอื่นกับเพื่อนบ้านอาเซียน แต่ไปสู่เป้าหมายของประชาคมอาเซียนในฐานะ “พลเมือง อาเซียน” ด้วยกัน

2) ควรสร้างการมีส่วนร่วมให้ชุมชนตระหนักในการพัฒนาแนวทางการสอนเรื่อง อาเซียนด้วยชุมชนเอง ส่วนภาครัฐเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก เนื่องจาก งบประมาณ โดยภาครัฐที่ส่งตรงมาให้แก่โรงเรียนที่ได้รับเลือกดำเนินการนำร่องด้านอาเซียนมาตลอด แต่ไม่สร้างพื้นที่ให้ชุมชนหรือจังหวัดที่มีส่วนร่วมด้านงบประมาณ ทำให้เมื่อหมด งบประมาณ ส่งผลต่อการดำเนินงานของแต่ละโรงเรียน โดยเฉพาะหมวดค่าจ้างครูที่สอน อาเซียน

3) ควรให้ความสำคัญกับผู้บริหารของโรงเรียนในระดับท้องถิ่นด้วยการสร้างการมี ส่วนรวมทุกขั้นตอน เนื่องด้วยการขาดการวางแผนที่มุ่งเป้าหมายชัดเจนของภาครัฐ ส่งผล ให้ผู้บริหารในระดับหน่วยงานท้องถิ่นไม่ได้วางแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตร อาเซียนศึกษาว่าจะไปสู่ผลลัพธ์เพื่อประโยชน์ระดับประเทศ

ในส่วนวัตถุประสงค์ข้อ 2 ด้านการสร้างองค์ความรู้เรื่องความหลากหลายทาง วัฒนธรรมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน แก่บุคลากรสถาบันการศึกษาภาครัฐ ผู้วิจัยมี ข้อเสนอแนะดังนี้

1) กระทรวงศึกษาธิการควรเน้นให้โรงเรียนมีการพัฒนาองค์ความรู้ที่เชื่อมโยง ระหว่างวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นกับวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านอาเซียน ในประเด็นที่มี ความเหมือนหรือต่างกับวัฒนธรรมไทยอย่างไร ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัวในบริบท ของท้องถิ่นตน ไม่ใช่จากในหนังสือหรือสื่อต่างๆ อย่างที่ผ่านมาเท่านั้น

2) ควรขยายผลเรื่องแนวคิดวัฒนธรรมศึกษาจากโรงเรียนขึ้นสู่ระดับอุดมศึกษา และพื้นที่อื่นๆ เช่น ในเมือง เพื่อสร้างองค์ความรู้เรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมของ ประชาคมอาเซียนมีความลึกซึ้งมากขึ้น

3) ควรส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้เรื่องวัฒนธรรมอาเซียนศึกษา ที่เกิดจาก ความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาครัฐมากขึ้น

4) ควรสนับสนุนให้มีความร่วมมือด้านการพัฒนาหลักสูตรวัฒนธรรมอาเซียน ศึกษาระหว่างโรงเรียนในประเทศไทยกับโรงเรียนในเพื่อนบ้านอาเซียน เพื่อสร้างระดับความเข้มข้นเรื่ององค์ความรู้ด้านความหลากหลายมากขึ้น โดยเป็นการทำงานในระดับโรงเรียนกับโรงเรียนมากกว่าตัวแทนแต่ละประเทศมาทำงานร่วมกันอย่างที่ผ่านมา ทำให้ยากที่จะประสบผลสำเร็จ เนื่องด้วยองค์ความรู้อาเซียนศึกษามีความซับซ้อนและมีลักษณะการทำงานจากบนลงล่าง

สรุป

นวัตกรรมการศึกษาภายใต้แนวคิดวัฒนธรรมอาเซียนศึกษาเป็นการนำทุนทางชุมชนมาเป็นสะพานเชื่อมโยงกลุ่มชาติพันธุ์ในท้องถิ่นสู่ภูมิภาคอาเซียน และได้ข้อค้นพบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญของนักเรียนในชุมชนแต่ละที่ ตามแนวคิดกระบวนการทัศน์ทางเลือกใหม่ และช่วยเติมเต็มการทำงานของหน่วยงานส่วนกลางให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น เนื่องจากการขยายฐานคิดของการดำเนินงานจากด้านการศึกษาเพียงอย่างเดียว โดยเพิ่มฐานคิดด้านอาเซียนศึกษาและด้านสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา ภายใต้มุมมองสหวิทยาการทำให้ไปสู่การเรียนรู้อาเซียนที่มีมิติการพัฒนาด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้มีรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้น และสะท้อนผลการเสริมสร้างทัศนคติที่ดีขึ้นกับประเทศเพื่อนบ้านอาเซียนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงต่างประเทศ. (2552ข). แผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน. สืบค้นจาก <http://www.mfa.go.th/asean/contents/files/customize-20121218-094710-341214.pdf>
- เกษรา ชัยเหลืออุไร. (2556). ความขัดแย้งในสังคมพหุวัฒนธรรม. สืบค้นจาก http://61.19.50.61/dsdw2011/doc_pr/20130403161459.pdf
- ชลธิรา สัตยาวัดนา. (2557). ปรากฏการณ์พลังมวลมหาประชาชน. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ทิตนา แคมมณี. (2553). ศาสตร์การสอน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2552). ความไม่หลากหลายของความหลากหลายทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สมมติ.
- สรายุทธ กันหลง. (2558). การตรวจสอบสามเส้า. สืบค้นจาก <http://www.ipernity.com/blog/248956/417687>
- สุนทร ชูตินธรานนท์ และคณะ. (2557). ขาดินนิยมในแบบเรียนไทย. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2547). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- องค์ บรรจุน. (2553). สยาม หลากเผ่าหลายพันธุ์. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อมรวิทย์ นาครทรรพ และคณะ. (2551). การศึกษาในวิถีชุมชน: การสังเคราะห์ประสบการณ์ในชุดโครงการวิจัยด้านการศึกษากับชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)